

ПЕРЕДМОВА

Звернення до подій минулого завжди прямо чи опосередковано детермінується болючими проблемами соціально-економічного, політичного, суспільного чи культурного розвитку країни. Однак характер такого звернення може бути різним за спрямуванням. Небезпечним є моделювання минулого „під сучасне” й приписування історичним особам мотивацій, що в силу історичних реалій того часу не могли бути їм притаманні. Адже цим кроком нерідко самими дослідниками зводяться штучні бар’єри та ідеологічні рамки, за якими для багатьох подій і визначних діячів минулого просто не залишається місця.

На жаль, вітчизняна історична наука протягом більш ніж семи десятиліть була вимушена розвиватися в тісних та заідеологізованих рамках радянської концепції бачення історичного процесу, які сприймали світ у чорно-білих тонах й у силу своєї вузькості не були здатні вирізняти нюанси в подіях минулого і світогляді чи мотивах вчинків його визначних діячів.

Тому перед сучасними вченими України стоїть нелегке завдання подолання цього негативного явища та переходу до поліваріантного бачення історичного процесу. Такий перехід не є справою одного дня. Адже він передбачає не лише вироблення нових підходів роботи з джерелами, поступового очищення вітчизняної науки від ідеологічних догм минулого, осягнення цивілізаційного розуміння історичного процесу і підпорядкуванню йому наукових студій та розвідок, а й виховання культури дискусій з тих чи інших питань вітчизняної історії та підготовку нової генерації дослідників. Важливим є також створення наукової історії України і гармонійної інтеграції вітчизняної історіографії в європейську й світову.

Напрацювання нових підходів та методів в історичній науці, однак, не означає повної й безумовної відмови від надбань учених минулого. Нехтування працею, проробленою протягом минулих десятиліть, означає руйнування фундаменту, на якому базуються новітні історичні студії. А без надійних і міцних підвалин неможливе й повноцінне будівництво науки майбутнього.

Тому збереження кращих досягнень вітчизняних науковців минулих десятиліть і ретельне їх вивчення істотно сприятиме урізноманітненню тематики історичних студій та їх поглибленню. Аналіз же прорахунків як радянських, так і пострадянських істориків України істотно допоможе нинішнім дослідникам уникнути прикрих помилок та прорахунків у подальшій роботі над осягненням історії українських земель.

Кроком уперед у розвитку досліджень є також відмова від тісних ідеологічних рамок і чорно-білого сприйняття історичного процесу, що

істотно обмежують розвиток наукових досліджень. Таке їх вивільнення, однак, не означає заміну в угоду кон'юнктурі застарілих рамок іншими. Плуралізм у висвітленні подій та явищ минулого підштовхне розвиток плідних дискусій між вітчизняними дослідниками, які в свою чергу можуть суттєво збагатити розвиток історичних студій і вивести їх на якісно новий рівень.

Таким чином, переосмислення творчої спадщини учених-істориків минулого, новий погляд на їх досягнення з позицій науки сьогодення є ще одним важливим завданням, що постає перед сучасними дослідниками. Важливим при цьому залишається необхідність збереження безперервності традицій історичних студій. Еволюційний, а не революційний характер досліджень сприяє більшій їх об'єктивності, гармонійності й поліваріантності, що є запорукою успішного і гармонійного розвитку вітчизняної історичної науки.

Соціально-політичні, економічні та культурні процеси, що розвиваються останніми роками у незалежній Українській державі, розвиток нових технологій, передусім комп'ютерних, істотно посприяли створенню й розвитку нової історіографічної ситуації в пострадянській країні. Відмова від ідеологічних парадигм марксистської історіографії спонукає вітчизняних дослідників до пошуків нових методологічних засад історичної науки України. Звільнення історичних студій з-під ідеологічного диктату, цензурного пресу, національне відродження, зростання державницької свідомості та прилучення до спадщини західних учених, а також вітчизняної еміграційної історіографії заклали фундамент для розвитку невідомих раніше шляхів еволюції українських історичних студій, розробки чітких наукових засад проведення досліджень і напрацювання відповідного методологічного інструментарію, внесення ґрунтовних коректив у понятійний апарат вітчизняної науки.

Потребують перегляду та переосмислення вузлові проблеми вітчизняної історії, в тому числі й ті, що стосуються XIX – початку XX ст. У зв'язку з цим особливої ваги набуває необхідність поглиблення обміну досвідом і напрацюваннями в різних напрямках минулого України.

Бурхливий розвиток комп'ютерних технологій, що відбувається останніми роками, не лише прискорює процеси обміну думками та науковими розробками, стимулює розвиток дискусій з ключових проблем вітчизняного минулого, а й спонукає учених України до розробки принципово нових методологічних засад історичної науки. Так, існує необхідність розробки якісно нових вимог до оформлення наукових студій, принципів каталогізації, зберігання джерел і бібліографічної й археографічної роботи. Гострою також є і проблема створення електронних наукових бібліотек та спеціалізованих інтернет-сайтів, покликаних до-

помагати дослідникам у творчій діяльності.

Не менш актуальним є питання про поглиблення дискусій, у ході яких вітчизняні дослідники мають нагоду не лише обговорювати, а й виробляти нові, відповідні сучасному рівню її розвитку засади історичної науки України. Суттєву роль у розвитку обговорення гострих і актуальних проблем наукового життя є спеціалізовані видання, на сторінках яких публікуються доробки вітчизняних учених та підсумків творчих дискусій між дослідниками минулого України.

Одним з видань, на шпальтах якого друкуються підсумки цих наукових дискусій, є черговий випуск збірника студій учених не лише провідного центру академічної історичної науки України, а й дослідників з різних її регіонів, а також з наукових установ та вищих навчальних закладів. Розвідки, розміщені на сторінках видання, присвячені історії українських земель XIX – початку XX ст. Різні за тематикою і спрямуванням дослідження, об'єднані в збірнику, вони не лише розкривають не досліджені раніше проблеми вітчизняної історії вказаного періоду, а й стимулюють наукові дискусії, покликані спрямувати українську історіографію у нове русло.

Структура видання підпорядкована новим тенденціям розвитку вітчизняної історичної науки. На шпальтах збірника знайшлося місце для соціально-економічних, політичних студій, історіографічних та джерелознавчих досліджень, розвідок з питань культури і духовності. Завдяки широкому спектру тематики студії, їх глибині й дискусійності, випуск збірника представлятиме значний інтерес не лише для дослідників минулого українських земель, викладачів та студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, а й для широкого кола небайдужих до вітчизняної історії читачів.